

חינוך לחיים

פרשת אמור

"אמר אל הכהנים ואמרת" - אומר רש"י להזהיר גדולים על הקטנים. אומר הבן איש חי מכאן נלמד הכלל של הדוגמה האישית. האמירה שלך בחינוך הבנים זה הדוגמה האישית איך אתה מתנהג. אתה לא יכול לומר ולחנך לבנים-התלמידים לעשות דבר, שאתה עצמך לא נוהג ומחונך בכך. ולכן לא מספיק אמירה בלבד אלא יש "להזהיר את הגדולים על הקטנים" כלומר להזהיר את הגדולים שאם רוצים להשפיע על הקטנים, עליהם להתנהג טוב בעצמם, ואז ממילא הקטנים יושפעו לטובה.

וכך העיר הגרמ"ש שפירא זצ"ל שמהפס' לא משמע שזה הוראה לקטנים שהרי לא כת' כאן קטנים אלא מוכרח שהציווי כאן הוא על הגדולים שיקיימו את דיני התורה בעבור חינוך הקטנים. שכאשר האב-המחנך מקפיד לקיים את דיני התורה בשלימות, ומשמש כדוגמה טובה לבן, הדבר משפיע מאוד לטובה על הבן, שפעולות האב משפיעות על הבן יותר מכל הדיבורים והתוכחות שהאב מוכיח לבנו. וזה הכוונה "אמר ואמרת" לזרז את מי שיש לו בנים לקיים את דברי התורה לא רק מחמת עצם חיובו לקיים התורה אלא גם כדי שיוכל לחנך את בניו.

לכן אצל אברהם אבינו רואים "ואל הבקר רץ אברהם" ובזה חנך את ישמעאל בנו שרץ לדבר מצווה מתוך התלהבות וחביבות למצווה. וכך מסבירים את הפס' על אברהם אבינו "כי ידעתי למען אשר יצווה את בניו" יצווה מלשון צוותא כלומר שעשה את המצוות בצוותא עם בניו.

וכך מסביר החפץ חיים את הפס' בסוף הפר' "בסוכות - תשבּו", קודם כל האבות עצמם צריכים לשבת בסוכות ולקיים את המצווה כהלכתה - "למען ידעו דורותיכם" כי בקיום המצווה ע"י האבות יש משום ענין ותועלת גם לבנים הבאים אחריהם. "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", כשהבנים רואים את אבותיהם "בני ישראל" מקיימים את המצווה, מהם ילמדו וכן יעשו וינהגו.

וזה הכוונה בפס' "ולמדתם אותם בניכם" איך?? ע"י "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך". וכן אותו דבר "ושננתם לבניך" איך?? ע"י "ודברת (אתה האבא!!) בם"

על פי זה שמעתי להסביר את דברי רש"י להזהיר - מלשון זוהר - אור. וזה הכוונה שהגדולים יאירו לקטנים ע"י הדוגמה האישית שהם ינהגו, ובזה יאירו (יזיהירו) להם את הדרך. ואיך נאיר להם הדרך???

נראה כך שהרי הפסוקים הללו עוסקים בטמאת הכהנים, והקב"ה אומר למשה להזהיר את הגדולים לשמר על הקטנים לבל יטמאו. מקשה על כך רבי זלמן סורוצקין זצ"ל: מדוע דווקא במצווה זו מזהירים הגדולים על הקטנים? הלא את כל התורה כלה עליהם להנחיל להם! הלא, כאשר ילד קטן נוגע במקצה בשבת, אומרים לו: זה מוקצה... כשילד רוצה לאכול משהו, אומרים לו: אל תאכל אם אין לזה הכשר טוב... מה מיוחד, אפוא, במצווה זו, שהתורה מדגישה להזהיר גדולים על הקטנים? והוא תירץ ואמר, כי אנו רואים יסוד גדול מאד בענייני חנוך, מתוך הדברים הללו: כאשר אב אומר לבנו לא לגעת באבן בשבת, הוא מרים את עינו ורואה שכולם לא נוגעים. כאשר אב מסביר לבנו לא לאכול מאכל שאינו כשר, הוא מתבונן סביבו, ורואה שאכן כולם אינם אוכלים אוכל שאינו כשר. כל איסור אחר ילד מבין - אסור לאכול ללא ברכה, אסור לטלטל מוקצה, כי גם כל החברים שלו נוהגים איסור בדבר. לא כן במה שנוגע לאזהרות הכהנים על טומאת מתים. הבה נדמיין לעצמו את המקרה הבא: באחד הימים משתחרר הילד לביתו מן החדר, משום שגדול הדור נפטר. הוא רץ הביתה ורוצה לצאת עם אבא להלוויה, אבל לא. אבא עוצר אותו: "אנחנו איננו הולכים לשם, אנחנו כהנים..."

"ומה אם אנחנו כהנים?" - מתפלא הילד - "האם אנחנו יותר צדיקים מכולם? הרי כל הרבנים הולכים להלוויה הזאת..." כאן מתחילה הבעיה... כאן צריך האב לחנך את בנו כנגד הזרם. כשהרב ששמו 'כולם' מתיר, ניצב האב בפני בעיה לא פשוטה. כשצריכים להלחם נגד "כולם", באה התורה ומזהירה "אמר ואמרת", להזהיר גדולים על הקטנים. ובמיוחד גם מראים להם שהמצווה (טומאה) היא על כולם בשווה, בכל גיל ובכל מצב.

והתורה בכוונה כופלת האזהרה ללמד את הגדולים שעליהם חלה חובת חינוך ושמירה על הקטנים כבר מגיל קטן! לומר לנו שאין מקום לומר שנמתין בחובת החינוך עד שיגדלו או עד שיהיו ברי דעת, אדרבה בעודם שתילים רכים זהו הזמן המתאים להציבם על מלאכת הקודש במלוא העוצמה ולכוון את דרכם,

זהו יסוד חשוב מאד בחינוך כל אדם לעצמו ובחינוך הילדים בבית, ומי שישכיל לעשות בו שימוש נכון, יוכל להחדיר לביתו עקרונות חינוכיים רבים ולרומם את הליכות הבית. הוא יזכיר לילדיו: אנחנו מקפידים על ענין כלשהו יותר מאחרים, משום שאנחנו שונים ואחרים, בגלל היותנו כהנים! -

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים - אנחנו שונים - אנחנו בני מלכים!!!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת אמור

"ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת עליהם לנפש לא יטמא בעמיו": רש"י הקדוש כותב: "אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים". הפרשת פותחת בציווי למשה: "אמור אל הכהנים", ופעם נוספת "ואמרת". בעוד שבמרבית הפעמים בתורה מופיע סגנון של דיבור: "וידבר ה' אל משה וכו', דבר אל..." מה פשר השינוי, ומה ההבדל בין אמירה ודיבור? וכן בפרשה הקודמת 'דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת להם קדושים תהיו' למה שם כת' 'דבר' – ואמרת'?

הרש"ר הירש זצ"ל מסביר כי ההבדל בין דיבור לאמירה הוא, שהדיבור מבטא מושג או הוראה כללית, ביטוי לרעיון מסוים ואפי' אין אדם ששומע לדברי המדבר יכול הוא לדבר - לעצמו. ביטוי מדויק למחשבות וביטוי קצר ונמרץ למצווה. לעומתו, האמירה היא מסירת דברים לזולת, העברת רעיון ללב האחר, ביאורו ופיתוחו בשלימות. הביאור השלם של כל הפרטים המביא לידי הבנת הלב. האמירה היא משפיעה – נכנסת – חוזרת – מעצבת את המסר שאני רוצה להעביר. לעומת הדיבור שהוא אכן ביטוי למה אני חושב אך אין לו את ההשפעה להכנס ללבו של הזולת.

בעניין קיום התורה והמצוות, התורה גם כותבת: "ודברת במ", "לדבר במ" ענין של דיבור, – לדבר ולהורות מה צריך לעשות וכמו שרש"י הקדוש מסביר בפרשת עקב על המילים "לדבר במ": "משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה ציווה לנו משה, שיהא זה לימוד - דיבורו. מכאן אמרו, כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן, הרי הוא כאילו קוברו...".

ומאידך אנו רואים בפרשתנו כי זקוקים אנו גם לענין האמירה ומסירת הדברים ללב האחר שיביאו לידי הבנה. הכפלת המילים "אמור – ואמרת", ושימוש במילה אמור במקום "דבר אל", כפי שנאמר בד"כ, מביאה את חכמינו לדרוש זאת כחייב: "אמור... ואמרת" להזהיר - גדולים על קטנים, וזהו פשר השינוי.

היוצא לנו מכל זה שבכדי להשריש לשני את המסר שלנו, אנו זקוקים גם לדיבור – הוראות/רעיונות ומסרים קצרים. וגם לאמירה העברת הרעיון ללב השני בצורה מפותחת – יותר.

ולענין חינוך הילדים: אנו שואפים שהילדים יעשו את המוטל עליהם הן ברוחניות והן בגשמיות, ועל כן נדבר אליהם בהוראות להרגלים והרגל נעשה טבע, אך לא מספיק הדיבור והרעיון אלא צריכים גם אמירה. האמירה בחינוך, היא לא רק הרגל לקיום מצוות, לא רק נתינת הוראה בעלמא, אלא מסירת הרעיון השלם וביאורו, וכל זאת על מנת להביא את הילד לקדושה והקפדה על מצוות מתוך הרגל של הבנה, להביא את הילד ליישם את ההוראה מתוך הבנה מהותית. ישנם מקרים שהילד זקוק לשמוע הוראה חד משמעית ללא הסברים ונימוקים, אלא כזה ראה וקדש, אך בכדי להשיג את המטרה הקדושה, נשתדל לקיים שיחות לביאור הענין, כמובן שלא בשעת הטלת מרות, ונפתח בהם את ההבנה המהותית של דיבור מהו.

כשאנחנו רוצים להעביר מסר שיכנס וישפיע. זה צריך להיות בצורה של אמירה ברורה – כשאנחנו מדברים בקודים כלליים, הילדים- תלמידים יכולים לאבד אותנו... כשמורה מלמד גמרא בכיתה, הוא רק מדבר! כי בלמידה ניתן לדבר והשומע קולט את דיבורו, אבל כאשר אני רוצה לתת משימה לביצוע, שם זה חייב להיות אמירה ברורה, לא דיבור בעלמא, שם זה צריך לרדת לפסים מעשיים. כאשר מבקשים מילד לסדר את החדר, הוא מקבל הוראה מופשטת והוא צריך להיות ממש גאון להכנס לראש של ההורים ולהבין מה בדיוק הם מתכוונים בהוראה 'לסדר' אז ממילא הם מסדרים לפי הבנתם... מה נקרא חדר מסודר. לכן אם נגדיר משימות מדויקות לביצוע ונפרט בדיוק. הילד או התלמיד יכול להבין מה אני רוצה במדויק שהוא יעשה וכך יעשה.

כאן – צוו הכהנים 'להזהיר גדולים על הקטנים' – אתם צריכים להעביר את מסר קדושת הכהנים לדורות הבאים, האופציה היחידה להעביר את זה, היא בצורה של אמירה – והצורה של אמירה היא רק כשהיא ברורה. היא לא רעיון מופשט. היא לא איזה כללים, תדעו שאנחנו קדושים ומרוממים, אלא יש לנו פרטי דינים איך אנחנו מתקדשים ובמה אנחנו מובדלים.

מכאן נלמד שאם דברת – לא תמיד הדיבור ברור – אולי אצלך הרעיון ברור אבל האחרים לא בדיוק הבינו מה אתה רוצה ולכן כדאי לומר ברור ומדויק מה אתה מצפה. אמירה – ברורה!!!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com